

ÂŞIK ŞEVKİ HALICI'DAN DERLENEN HİKÂYELERDE TOY

Toy in the Stories Collected from Âşık Şevki Halıcı

Prof. Dr. Hülya TAŞ

Orcid: 0000-0001-8649-001X ♦ Bursa Uludağ Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı ♦
htas@uludag.edu.tr

ARTICLE INFO

Submit : 28.05.2021

Accept : 24.06.2021

Published : 30.06.2021

iThenticate Report: %20 ✓

EOI:

<http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.02.014>

Area Editor: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim İmran ÖZTAHTALI

Technical Editor: Öğr.Gör. Şükrü KAYA

Reference:

Taş, Hülya. (2021). Âşık Şevki Halıcı'dan Derlenen Hikâyelerde Toy, *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(2): 213-230.

Anahtar Kelimeler: Âşık Şevki Halıcı, Halk Hikâyesi, toy (düğün).

Keywords: Âşık Şevki Halıcı, Folk tale, toy (wedding).

Özet

Araştırma Makalesi ♦ Research Article

Doğu Anadolu bölgesi halk hikâyesi anlatma geleneği bakımından önem taşımakla birlikte bu bölgede yer alan Kars ili ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Bu bölgenin uzun süre Rus işgalinde kalması ve sınır komşuları İran, Gürcistan, Azerbaycan'dan etkilenmesi hikâyecilik geleneğinin bu bölgede etkili olmasını sağlamıştır. Bu çalışmada Fikret Türkmen ve Mustafa Cemiloğlu tarafından derlenmiş ve yayınlanmış olan Âşık Şevki Halıcı'dan Derlenen Halk Hikâyeleri adlı eserde yer alan toylar ele alınacaktır. Kars'ın Çıldır / Akçale köyünde 1930 yılında doğan Âşık Şevki Halıcı Çıldırly Âşık Şenlik'ten çok etkilenmiştir. Hikâyelerinde Kars yöresinin ve Azerbaycan Türkçesinin ağız özellikleri görülmektedir. Âşık Şevki Halıcı'nın anlattığı on beş hikâyeden ikisi dışında hikâyeler mutlu son ile bitmektedir. Birçok mücadelelerden sonra birbirine kavuşan hikâye kahramanlarının düğünü yapıldıktan sonra hikâyeci âşık neşeli bir türkü (muhammes) söyler. Buna da duvaggapma, düğün döşemesi ya da toy denir. Bu söylenen toylar da âşık kendi yazdığı şiiri ya da ustalarının şiirlerini makamla okumaktadır. Âşık Şevki Halıcı'nın hikâyelerindeki toylar Çıldırly Âşık Şenlik, Âşık Elesger, Şair Nebi, Göyçeli Âşık Musa ve kendisinin yazdığı türküler çoğunlukla muhammes makamında söylenmiştir.

Abstract

The region of Eastern Anatolia has a significance regarding the tradition of folk tales, among its province, Kars is especially important in that sense. Due to the long term Russian occupation and sharing borders with Iran, Georgia and Azerbaijan, the tradition of folk story telling has been flourished in this province. In this work, “toy” (wedding) in the folk stories collected from Âşık Şevki Halıcı by Fikret Türkmen is to be studied. Âşık Şevki Halıcı was born in Akçale village in Çıldır county in Kars province in 1930. He was heavily influenced from Çıldırly Âşık Şenlik. In his stories, phonetic influences from Azerbaijani Turkish can be seen. In his fifteen stories, all except two have happy endings. After many struggles, the hero and heroine achieve their goal, during their wedding the âşık who is also the storyteller sing a happy folk song (muhammes). This is called “duvaggapma” or “toy”. These songs could be authored by the âşık or belong to his previous master. In the stories of Âşık Şevki Halıcı, there are toys authored by the poet himself, Çıldırly Âşık Şenlik, Âşık Elesger, Şair Nebi and Göyçeli Âşık Musa.

Giriş

Destan türünden sonra ortaya çıkan ve âşıklar tarafından icra edilen Türk halk hikâyeleri, nesilden nesile aktarılan nazım- nesir karışık yazılan bir halk anlatısıdır. Yirminci yüzyıla kadar devam eden hikâye anlatma geleneği, içinde yaşadığımız toplumun ihtiyaçlarına göre şekillenerek eskisi kadar olmasa da canlılığını sürdürmeye çalışmaktadır.

© 2021 The Author(s).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-No Derivatives License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium provided the original work is properly cited and is not altered, transformed, or built upon in any way.

Halk hikâyeciliği geleneği içinde Doğu Anadolu Bölgesi, Azerbaycan'ın ve İran'ın önemli bir yeri vardır (Alptekin, 1996: 27). Bugün çoğu aşığın bildiği hikâyeler bu coğrafyada anlatılmaktadır. Bu çalışmada Fikret Türkmen ve Mustafa Cemiloğlu tarafından derlenmiş ve yayınlanmış olan Âşık Şevki Halıcı'dan Derlenen Halk Hikâyeleri adlı eserde yer alan toylar ele alınacaktır.

Âşık Şevki Halıcı'nın Hayatı

1930 yılında Kars'ın Çıldır kazasının Akçakale köyünde dünyaya gelen Âşık Şevki Halıcı, Kafkasya göçmeni bir aileye mensuptur. Asıl adı Feyzullah'tır. İlkokul üçüncü sınıfa kadar okumuştur. Feyzullah Saraç'tan, Cemal Hoca'dan Kafkas göçmeni halk şiiri, Mansur'dan saz ders alarak kendini yetirmiştir (Cemiloğlu, 1999: 36).

Âşık Şevki Halıcı iyi bir hikâye icracısı, Âşık makamları ustası ve şairdir. Âşık Şenlik'ten etkilenmiştir. 72 makamı çalıp söyleyebilmektedir. Âşık Musa, Âşık Lütü, Âşık İslam Erdener, Alaaddin Zamanoğlu ile karşılaşmıştır. 1989 yılında hacca gidip hacı olduktan sonra hikâye anlatıcılığını bırakmıştır (Cemiloğlu, 2000: 1-18). 2015 yılında vefat etmiştir.

Hikâye Dağarcığı

Âşık Şevki Halıcı'dan Derlenen Halk Hikâyeleri adlı eserde 1. Cihan Abdullah Hikâyesi, 2. Tufarganlı Abbas Hikâyesi, 3. Diligam Yahya Bey Hikâyesi, 4. Tahir Mirza Hikâyesi, 5. Emrah ile Selvi Hikâyesi, 6. Sevdakar Hikâyesi, 7. Haydar Bey Hikâyesi, 8. Kerem ile Aslı Hikâyesi, 9. Latif Şah Hikâyesi, 10. Öksüz Vezir Hikâyesi, 11. Salman Bey Hikâyesi, 12. Şeyh Senan Hikâyesi, 13. Zulum Hüseyin Hikâyesi, 14. Köroğlu Hikâyesi (Oltu Kolu), 15. Köroğlu Silistreli Hasan Paşa kolu hikâyeleri yer almaktadır.

Tablo 1: Âşık Şevki Halıcı'nın ustalarından öğrendiği hikâyeler

Tufarganlı Abbas Hikâyesi	Feyzullah Saraçlar
Haydar Bey Hikâyesi	Feyzullah Saraçlar
Lâtif Şah Hikâyesi	Feyzullah Saraçlar
Salman Bey Hikâyesi	Gülistan Çobanoğlu
Diligam Yahya Bey Hikâyesi	Fahralı Ahmet Hoca
Tahir Mirza Hikâyesi	Âşık Müdâmi
Sevdakâr Hikâyesi	Âşık Kasım

Hikâyelerin Dil Özellikleri

Âşık Şevki Halıcı'nın anlattığı hikâyelerde Terekeme veya Karapapak ağzının özellikleri görülmekle birlikte Türkiye Türkçesinde ve Azerbaycan Türkçesinde kullanılmayan pek çok kelime Şevki Halıcı'nın hikâyelerinde bulunmaktadır. Hikâye metinlerinde gerek şekil bilgisi gerekse ses bilgisi açısından zaman zaman her iki lehçenin özellikleri de görülmektedir (Aliyeva Çınar, 2000: 84-85).

Hikâyelerin Konuları Bakımından Tasnifi

Pertev Naili Boratav, halk hikâyelerini konularına göre kahramanlık hikâyeleri, aşk hikâyeleri ve bu kategorilere girmeyen hikâyeler olmak üzere üç kısma ayırmıştır (Boratav, 1988: 35-36). Âşık Şevki Halıcı'nın anlattığı halk hikâyelerini konuları bakımından tasnif ettiğimizde on üç (13) aşk hikâyesi (Cihan Abdullah Hikâyesi, Tufarganlı Abbas Hikâyesi, Diligam Yahya Bey Hikâyesi, Tahir Mirza Hikâyesi, Emrah ile Selvi Hikâyesi, Sevdakâr Hikâyesi, Haydar Bey Hikâyesi, Kerem ile Aslı Hikâyesi, Latif Şah Hikâyesi, Öksüz Vezir Hikâyesi, Salman Bey Hikâyesi, Şeyh Senan Hikâyesi, Zulum Hüseyin Hikâyesi); iki (2) kahramanlık hikâyesi (Köroğlu Hikâyesi (Oltu Kolu), Köroğlu Silistreli Hasan Paşa Kolu Hikâyesi) yer almaktadır. Kahramanlık hikâyesi olarak sınıflandırılan bu hikâyelerde aşk konularına da yer verildiği görülmektedir.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde Hikâye Anlatma Geleneği

Döşeme: Hikâyeciler, anlatmalarına döşeme denen kısım ile başlarlar. Bu kısım, anlatıcılara göre mizahi veya ahlaki mahiyette olabilir (Boratav, 1988: 49).

Fasıl: Hikâyenin asıl kısmını oluşturan bu bölümün anlatımı mensur ve manzum olarak sürdürür. Bazı anlatıcılar hikâyelerin arasında *karavelli* denilen asıl hikâyeden bağımsız hikâye anlatırlar. Uzun hikâyeler bir fasılda bitmeyeceği için anlatıcı kendisinin belirleyeceği bir durak yeri seçer. Buna hikâyenin yatılacak yeri denir. Dinlenme arasında sonra Âşık tekrar fasıla başladığında bir türkü ile açılış yapar. Dinleyicilere nerede kaldığını sorar. Hatırlatmaya kalkan kişiden bahşiş alır (Karadağ, 1999: 167).

Dua: Çektikleri sıkıntıların sonunda hikâyenin kahramanları kavuşurlar. Âşık, düğünlerini de yapar. “İşte bu hikâyemiz böyle sona erdi. Biz de toyunu tutah.” diyerek beş mısralık bentlerden oluşan muhammes şeklinde bir türkü söylenir. Buna da toy, duvak kapma ya da toy döşemesi adı verilir. Eğer hikâye mutlu son ile bitmezse âşık ustalarına, vatanına, milletine dua ederek hikâyeyi bitirir.

“Yahya Bey de böylece muradına nail oldu. Allah sizleri de muradınıza nail etsin. Allah milletimize, Türkiye hükümetimize bir mali keder vermesin.”

“Bu dünyada gavuşamayan bütün aşihleri Cenaballah cenneti alada gavuşduracak. O zaman Âşık Garib’den ayrı bu dünyada hiçbir aşih gavuşamamıştır.”

Diğer aşihlerin hiçbiri de gavuşamamış. Ekseri düğün cenneti alada yapılı. Cennet halkınan yapılı. O zaman Âşık Garib diyir ki: Keşke biz de gavuşmıydıh da cenneti alada gavuşaydıh. Bu mevzuyu böyle söylerler. Biz böle işittik. Allah cümle geçmiş üstadlara rahmet elesin.”

Âşığın Toya Geçerken Kullandığı Cümleler:

“En sonunda iki sevda bir araya gelip gerdeğe girdiğinde âşıkların diliyle şöyle derler ki:

“Böylece Tebriz’de falanda çektiler geldiler. Toyunu şöyle söylediler”

“-Böylece iki hanımın düğünneri yapıldı. Bizde düğünneri yapah.”

“İşte bu hikâyemiz böyle sona erdi Biz de toyunu tutah.”

“Bey bu düğüne herkesi bir töhve hedayesi oldu. Mal verdi, goyun verdi. Aşığın da bir destanı olsun. Bana müsaade et bu düğüne desdan diyim. Bahalım burda muhammes havasında bu desdanı nası der.”

“Bu hikâyeye burda bitti. Orda tamamlandı. Fakat bir muhammes geldi ahlıma. Bu da düğünneri ossun.”

Âşık Şevki Halıcı’nın Hikâyelerinde Söylenen Toy Döşemelerinin Makamları

Âşık tarzı şiiri, ezgilerinden ve icra geleneğinden ayırmak mümkün değildir (Günay, 1993: 21). Makam aşığın sanatının bölünmez bir parçasıdır. Âşıklık geleneği yaşarsa makam da yaşar. Âşık kaybolursa makam da kaybolur (Aslan, 1980: 52).

Âşık Şevki Halıcı’nın hikâyelerinin sonunda söylenen toy türküleri dizelerin ortadan ikiye bölünmesiyle sekizer heceli ve on dizeli şiir tarzında söylenmiştir (Cemiloğlu, 2000: 77). Bu hikâyelerde sicilleme ve muhammes hem nazımⁱ şekli olarak hem de âşık makamı olarak kullanılmıştır.

Halıcı’nın anlattığı Cihan Bey ve Tufarganlı Abbas hikâyesinde toy söylenmiştir ancak makam belirtilmemiştir. Sevdakâr, Kerem ile Aslı, Haydar Bey, Salman Bey, Köroğlu (Oltu Kolu) hikâyeleri ise dua ile bitmiştir.

Tablo 2: Hikâyelerde geçen toy makamlarının adları

Diligam Yahya Bey Hikâyesi	Sicilleme Muhammes
Tahir ile Mirza Hikâyesi	Yorga Muhammes
Emrah ile Selvi Hikâyesi	Yorga muhammes
Latif Şah Hikâyesi	Muhammes

Öksüz Vezir Hikâyesi	Yorga muhammes
Şeyh Senan Hikâyesi	Yorga muhammes
Zulum Bey Hikâyesi	Muhammes
Koroğlu Hikâyesi	Gülebeyi ya da bayram makamı

1-Cihan Abdullah Hikâyesi

Hikâyelerde heyecanın yüksek olduğu yerlerden birisi de sevgililerin kavuşmalarıdır. Âşık bu kısımları anlatırken, dinleyicileri daha fazla heyecanlandırmak ve duygulandırmak için çeşitli ifadeler kullanır. Doğu Anadolu bölgesi âşıkları, hikâyede sevgililerin kavuşmalarını mahallî bir anlatımla tasvir ederler (Ensar, 2001: 37).

Şevki Halıcı Cihan Abdullah Bey Hikâyesinin sonunda söylediği toyda sevgilinin siyah saçının tarağa, bülbülün güle, Farsça dilinin lügate, uzun boylu sevgilinin keten gömleğe, yeşil başlı sunanın göle nasıl ihtiyacı varsa âşığında sevgiliye o kadar ihtiyacı olduğunu belirtmektedir. Sonraki bentte Kars yöresinde herkes tarafından bilinen ve sevilen yiyecekleri anlatıp, son bentte de ölen kimse gömülmek için keten beze nasıl sarılıyorsa âşıkların da birbirine o şekilde sarıldıklarını söylemektedir:

Sandel şane siyah tele
 Şeyda bülbül kondu güle
 Farsi lügat imran dile
 Meles gömlek kaddi dala
 Yeşil baş suna duru göle
 Bunlar da birbirine
 Şöregel lavacı gibi
 Çıldır çeçili gibi
 Posof sineli gibi
 Aç deve kangala
 Terekeme hangele
 Yerliler bozbaşa
 Kürd ölüsü şivli beze
 Sarılan gibi sarıldılar
 Aşkını ve şairlik kudretini
 Sarılan kimi birbirine sarıldılar.

Âşık Şevki Halıcı, hikâyenin içinde Şah Abbas ile Peri Hanım buluştuğu zaman da yukarıdaki toyu söylemiştir.

2-Tufarganlı Abbas Hikâyesi

Tufarganlı Abbas hikâyesinin sonunda söylenen bu türkü Âşık Şenlik'in söylediği "Kimidir" redifli şiiRIDIR. Âşık bir güzeli sevdiğini belirttiikten sonra bu güzeli benzetmeler kullanarak tarif etmiştir. Sevgilinin sinesinin beyazlığı kara, göğüsleri fincana, dudakları nergiz yaprağına, dişleri inciye, nefesi misk kokusuna, yüzü nura, gözleri çıraya, kaşları kaleme, yüzü aya, siyah perçem ile gölge düşmüş saç yılanların şahı şahmerana, gençliğini ise ilkbahara benzetmektedir.

Bir güzele müptelayamⁱⁱⁱ
 Hıfzı pünhan sır kimidi

Döş enni beden nazik
 Al sinesi gar kimidi
 Memeler filfili fincan,
 Lebler pür tenar kimidi
 Dodahlar nergiz yaprağı
 Dişler inci dür kimidi
 Dil şikarest müşkü nefes
 Kohusu enver kimidi
 Al yüzünde meler hallar
 Yavru mermer kimidi
 Çeşmi şebcırah serbesi
 Servi münevver kimidi
 Gaşları galem nahışlı
 Ay gabağı mor kimidi
 Siyah perçem zerki gatil
 Zilifler şahmar kimidi
 Süsen bülbül mor menekşe
 Açılıp gonca gülleri
 Aynı bezastan misalli,
 Faslı Nevbahar kimidi

3- Diligam Yahya Bey Hikâyesi iv

Âşık Şevki Halıcı, bu hikâyeyi Fahrâlı (Bosçalı) Ahmet Hoca'nın getirdiğini ve onun yanında yazıp öğrendiğini belirtmektedir.

Sicilleme muhammes makamında söylenen bu toy, şair Nebi'nin söylediği destandır. Bu toyda Hacı Bey'in düğününe gelenlerin nasıl ağırlandığını, (Cemiloğlu- Atalay, 2001: 108) toya Mustafa, Mehmet Ali Bey, Gızıl Hacı'dan Almaz Ağa, Göğ Kara Tehleden Meşhedi Esger, Mehmet Ali Bey, Gurban Ağa, Molla Gara, Semet Bey ve paşaların katıldığını, beylerin zenginliğini, gelinin baba evinden nasıl çıkarıldığı anlatılmaktadır:

Hacı Bey bir toy eyledi,
 Tamı bir insana düşer,
 Günde gelse yüz gonağı,
 Çekilmez merdana düşer.
 Saltanatı başdan başa,
 Ter gibi hana düşer
 Her yana tak atıpdı,
 Resmi bosdana düşer.
 Dağısdam arzeyledi,
 Belki Hindistana düşer.
 Yolunu yahşi gözlüyür
 Sağ olsun gardaşları

Bahçenin gızılıcığı
Mustafa da dil ezberi
Halal olsun giyiřlere
Bu cihanda mülkü varı.
Yiđitlihde ahdarırsan
Daha yohdur bir kederi
Her yan tağ atıfdı
Her ařıp devletleri
Mükedere düşüpdü
Tavlada besler ulađı
Pirincini bilemedim
Hesapsızdı deşdi yağı.
Gırmızı çay ahar kimi
Meclisde dolandı sağı
İki هفته deş gırıldı
Sönmedi ařbaz ocađı
Saltanatı başdan başa
Var onun gumař yatađı
Eksik olmaz odasında,
Her zaman da var gonağı
Terfimden bir söz dedim
Terifi destana düşer
Toyuna tamam geldi
Boşcalı'nın cümle tamı
Diligam'ı zen eyleyip
On gün dolandı ovanı
řadlihda şöhreti var
Belledim yohdu düşmanı
Beş bin gonca yüzühlendi
Doldurdular zerzivanı
Gız evinden ođlan evine
Dört yerde kesdi gurbanı
Saydım ki beş yüz manat
Elden dağıttı ihsanı
Yolcuları hoşladı,
O ki var gönlü ganı
Yolcular Molla Gara
Bunlar keser her divanı
Sözlerine yahşi bahar

Köyün cahalı civanı
Mehmet Ali Bey Gurban Ağa
Bunnarda var han nişanı,
Pehlivannar güleş dutdu
Genaşdılar o meydanı
Her yanda güven yatıf
Attığın nişana düşer
Gızıl Hacıdan almaz Ağa
Yanında da Göğ Gara
Hak özü Kerem ile
Hoş nazar gılan onnara
Tehleden Meşhedî Esger
Nişan salın o diyara
Dilerem o kimseni
Düşmesin bir intizara
Paşaları hoşladım
Sözüm yohdu servannara
Ümmet damanından
Sıdk ile yar keyfi yara
Sahavetde çoh olanı
Cenneti rızvana düşer
Ele bir toyeledi
Siz duyun hublar anası
Hep gelenner metel galdı
Dedi nedi bundan gelesi
Yahında vasfeyleyim
Uzahtan söylensin sesi
Doğruluhta dayanmazdı
Bu işe Garsın galası
Sesi düşün gıralara
Eşitsin İran ülkesi
Beylerden Semet Bey'in
Var onun açlı sufrası
Yağlıcada yatah yeri
Sürü dahta mal binesi
Arabıynan ahlı geldi
Muganni söylir kirvası
Meclisin zehmetine
Gatlandı gulu heznesi

Zehmetine layıh gördüm
 Bir mahalın gılavası
 Şair Nebi desdan dedi
 Aşih Hasan muhammesi
 Sözlerine nahış geldi
 Şehri İsfahan'a düşer

Yahya Bey de böylece muradına nail oldu. Allah sizleri de muradınıza nail etsin. Allah milletimize, Türkiye hükümetimize bir mani keder vermesin.

4-Tahir ile Mirza Hikâyesi

Ana vatani Rusya ve Orta Asya olduğu ifade edilen semaver ile çay içmek Doğu Anadolu bölgesinde çok yaygındır. Semaver de demlenen çay insanları bir araya getirir; neşeli sohbetlerin yapılmasını sağlar.

Âşık Nebi'nin "Semaver" ile ilgili yazdığı şiirde, semaverde demlenen çayın topluluğa geldiğinde o topluluğun nasıl sevindiği belirtildikten sonra, demlenen çayı içmek için yapılan hazırlıklar anlatılır. Bardaklar dizilir. Semaverdeki su kaynar. Suyun kaynaması semaverin düğünüdür, neşeyi simgeler. Âşığı şevke getiren evlere çok yakışan semaver misden yapılır. Bu semaverde demlenen, yakut renginden daha koyu olan ve horoz kanına benzeyen çayı Hanlar bile içer. Hasta içerse derman bulur, dertliler içerse dertlere derman olur. Şair Nebi bile çayı görünce hevese gelir, içki meclislerinde dağıtılan saki gibi çay bir araya gelen insanlara dağıtılır. Yemeğin arkasından içilen ayın da keyif verdiği belirtilir:

Meclisi şad eyleyir;
 Gelende hain semavar;
 Düzülüfdü iskeçenner;
 Veriller payın semavar;
 Gaynara düşen vahdı;
 Çalınır toyun semavar;
 Sevge getirir aşığı,
 Evlerin yaraşığı;
 Aslı mis madenidi,
 Halisdi soyun semavat;
 Yığıp bele mahlugatı;
 Bahın bunun divanına,
 Kimseden gorhusu yohdu;
 Eğer gitse han yanına;
 Yağuttan çoh renklidi;
 Benzir horoz ganına;
 Yaşasın gayıran usdalar;
 İy'olur için hasteler.
 Dertliye derman olur;
 İlaçdı çayın semavar;
 Gel ey biçare şair Nebi'v;

Seni gördü nice geldi hevese;
 Aferin diyelim sakiye;
 Gece benden tez galasa;
 Yumurtıynan inek südü;
 Onnar çoh dermandı sese.
 Günortamın bozartması,
 Pilovunan düşdü bese;
 Neçenin halı nicadı;
 Şanı şöhreti yücadı.
 Masiya hubyaraşır,
 Gısadı boyun semavar

5-Emrah ile Selvihan Hikâyesi

19. yüzyıl Azerbaycan âşıklarından olan Göğçeli Musa'nın bu şiiri Yorga Muhammes makamında söylenmiştir. Âşık Musa, Meral isminde Ermeni kızını gördüğünden beri perişandır. Bir gece otağında konuk olmak istemektedir. Canını verecek kadar Meral'i sevmektedir. Meral'in dudakları hastalara dermandır. Meral'in aşkından abdal olduğunu ve ondan merhamet etmesini istemektedir:

Ben seni görelî beri
 Halım perişandı Meral(Meral isminde bir güzele diyir)
 Leblerin şehdi şeker
 Derdlere dermandı Meral
 Açılıfdı goynun içi
 Onunçün diyim sana ben
 Bir gece otağında
 Olaydım mihman sana ben
 Gel eyleş gal yanımda
 Edeyim devran sana men
 Gıymirem mal demeğe
 Can sana gurbandı Meral (Maral asıl Ermeni kızımıymış)
 Men ne diyim o keşişe
 Elana bir ses eyledi
 Çekdi dinin tesirini
 Kelama gısas eyledi
 Gızı getdi o vermedi
 Evladıyla bes eyledi
 Zulumatı var şad oluf
 Asmana dayandı Maral
 Sen bir tersa belasısan
 Alemi veran eyledin
 Eyleşdin yuharı başda

Aşığa sirtab eyledin
 Leblerini hasta için
 Derdlere derman eyledin
 Göğçeli Âşih Musa'yı^{vi}
 Derdinnen abdal eyledin
 El benimdi eteh senin
 Ölerem amandı Marallll

6- Sevdakâr Hikâyesi

Hikâyenin sonunda Sevdakâr, Gülenaz ve Zöhre Hanım ile evlenir. Ancak iki eşi de bir müddet sonra ölür. Âşık Şevki Halıcı da duasını şöyle yapar:

“Sevdakâr ile evlenir. Zöhre Hanım’a da düğün yapılır. Bunnan da Sevdakâr muradına erer. Ama ne yazık ki işde böyle gelir böyle gidir. Bunnar iki hanım bir ömür müddetince birbirine çok iyi geçindiler. Ne yazık ki Azrail bunnara goymadı da. Bunnarın da canını aldı. Onnar da toprağa getti. Bu hikâyemizde burda sona erdi. Allah Türkiye Cumhuriyeti’imize bir mani keder vermesin. Sizlere de hayırlı ömür, hayırlı işler nasip olsun.”

7- Haydar Bey Hikâyesi

Bu hikâye mutlu son ile biter. Ancak toy söylenmemiştir.

“İşte bunnarın düğünleri de böyle oldu. Bu şekil Haydar Bey’de muradına erdi. Hikeyemiz burda biter.”

8- Kerem ile Aslı Hikâyesi

Kerem ile Aslı Hikâyesi’nde âşıklar birbirine kavuşamaz. Buna üzülen âşık da üzüntüsünü şöyle dile getirmiştir.

“Bu dünyada gavuşamayan bütün aşihları Cenaballah cenneti alada gavuşduracah. O zaman Âşık Garib’den ayrı bu dünyada hiçbir aşih gavuşmamışdır. Diğer aşihların hiçbiri de gavuşmamış. Ekseri düğün cenneti alada yapılır. Cennet halkınnan yapılır. O zaman Âşık Garib diyor ki: Keşke biz de gavuşmıyaydık da cenneti alada gavuşaydık. Bu mevzuyu böyle söylerler. Biz böle işittik. Allah cümle geçmiş üstaplara rahmet elesin.”

9- Latif Şah Hikâyesi

Âşık Şevki Halıcı’nın söylediği bu toyda şehirde yaşayan kardeşlerine köylülerin yaşantısını anlatmaktadır. Köylülerin yetiştirdikleri sebzelerin, otların hepsinin ayrı bir tadı olduğunu, geleneklerine bağlı olduklarını “Köylü milletin efendisidir” diyen Atatürk’ün, Türk milletinin ve bayrağımızın ne kadar önemli olduğunu anlatmaktadır.

Dikkat et şehirli gardaş,
 Yurdun öz canı köylüdü,
 Çalışar alnın terinnen,
 Boş durmaz günü kölüdür,
 Yetiştirir mahsulları,
 Toplar harmanı köylüdür,
 Goyun eti tereyağı,
 Bitmez dükkânı köylüdü,
 Hakiki efendi deyip,
 Büyük Atatürk bunnara,

Yurdun öz sahibi beli,
Emeğin sahibi köylüdü.
Çiftten sora sahraları,
Baharsan yemyeşil olur,
Genç kızları, gelinneri,
Toplu seyrangaha varır.
Uşan deyi yemlik yarpız,
Dipgaçandan toplar gelir,
Evelik guru sahlanır,
Gış çorbası lezzet verir.
Mantar yağmırda bol olur,
Yemeli gımı turşusu,
Herbirinin tadı ayrı,
Yapıp bileni köylüdür.
Neşelidir düğünneri,
Dedelerden galıf adet,
Kesilir etli goyun mal,
Toplu yapallar ziyafet,
Gelin çıhanda atlılar,
Yarışlar eyler hareket,
Bu destanı Aşih Şevki,
Yerinde eyleyipde meth,
Varossun bu Türk Milleti,
Şerefli dir al bayrağı,
Dilerim ki dar görmesin.
Temiz insan köylüdür.

10-Öksüz Vezir Hikâyesi

Âşık Elesger'in Yorga muhammes makamında söylediği toyda Âşık Zeynep isimli kıza âşık olmuştur. Evine misafir olarak gitmek istemektedir. Ancak kız kabul etmemektedir.

Dedim Zeynep zilfin ne hoş,
Yuh yoh ona değme dedi,
Dedim gonah gelim size,
Gapımızı dövme dedi.
Dedim ay gız yüzün gülmez
Dedi bu iş sana galmaz,
Dedim ay gız böyle olmaz,
Yüreğime değme dedi.
Dedim devri ürüzgaram
Dedi sennen yohdur aram,

Dedim **Aşih Elesgerem**^{vii},

Hiç yüzümü eğme dedim

Söz tamama yerişti. Allah daima iyi günler nasip etsin. Bu hikâyemiz bu kadardı. Hepinize hayırlı ömürler versin, hayırlı evlatlar nasip etsin.

11-Salman Bey Hikâyesi

Salman Bey Hikâyesi'nde de düğün yapılır. Âşık Şevki Halıcı: "Hikâyemiz burda garar elledi. Allah memleketimize yurdumuza ve sizlere zarar vermesin." diyerek hikâyesini bitirir.

12- Şeyh Senan Hikâyesi

Bu hikâyede toy, yorga muhammes makamında söylenmiştir. Âşık Şevki Halıcı Zulum Bey Hikâyesi'nde söylenen Âşık Şenlik'e ait olan toyun ilk dört dizesi ile aynıdır. Âşık Şevki bu toyda ela gözlü nazlı sevgilinin fiziksel özelliklerini belirterek sevgiliye nasıl bağlandığını, diyar diyar gezerek İran'da aradığı güzeli bulduğunu anlatmaktadır.

Ala gözlü nazlı dilber,

Sen safa gelifsen bize

Ayanahda hal görüner,

Elma yanah billur buhak

Ne vasfa gelir ne söze,

Meyline müptela oldum,

Vasfına alışan köze,

Dilevreşler teherlener

Hayalın düşüf emreze

Düşüf dünyeye tefdişine,

Hiç mende takat galmadı

Ahar leblerinden meze

Bu gadar yazıf gaderi

Düşmüşem sahraya düze

Aşgın bana yer eyledi

Fikriyle eyle mülhaza

Can içinde cananımsan

Civansan goncadan taze

Heverendi ulusumuz

Hatem derler ülkemize

Ahdarıf yârimi buldum

Her diyarı geze geze

Bu Salman Bey'in sözüdü farkında oldun mu?

İşde bu düğün de böyle sona erdi. Allah cümle müminlerine, cümle Müslümanlarına, cümle Türklerimize yardım etsin. Allah bir mani keder vermesin. İçlerimizde olan Cenaballah bu ikiliği, bu kötülüğü galdırsın. Yaşanacah memleketdi bu memleket. Yetişecek memleketdi. Allah iyilik versin."

13-Zulum Hüseyin Hikâyesi

Muhammes makamında söylenen Âşık Şenlik'e ait toy da ela gözlü bir güzele âşık olduğu, bu güzelin yanağında beni olduğu, yüzünün aya benzediğini, sevgilinin hayalinin gözünün önünden gitmediğini, onu düşünmekten takatinin kesildiğini anlatır. İkinci kısımda semaver ile ilgili söylenen muhammeste semaverde çay içileceği zaman çayın yanında bolca şekerin olmalıdır. Birbirine küs olanlar kişiler çay içmek için bir araya geldiğinde barışırlar.

Ala gözlü nazlı dilber,
Sen safa gelipsen bize
Alyanahda hal görünür,
Müştag oldum bedir yüze.
Alma yanah bilur bahah,
Ne vasfa gelir ne söze,
Meyline müptela oldum,
Bahamdan alışan köze,
Hilal gaşın teherlenir,
Hayalın düşüf emreze
Düşüf dünya tefdişine,
Hiç mende takat galmadı.
Ama leblerinden meze.
O sükker zebanından,
Bir malumat degil mana,
Müneccim esma ohudu,
Düşdün öz çevgin yabana,
Mukadderatın cilvesi,
Seni getirdi bu yana.
Hakgın emri böyleyimiş,
Meyil verdim Cevher Hana,
Hayalımdan dağılıf,
Dağıldı zihnim hayalım,
Muhabbetimiz ne güzeldi,
Aşgıla böyle cemalım,
Tarih bin üçyüz ondörtde,
Böyle oldu vasfı halim,
Var olsun ulusum elim.
Şenlik'den armağan size.

Semavari al eyliyın.
Çay şekeri bol eyleyin,
Bülütlere el eyleyin,
Nefes senindi semavar,
Semavarı alışdırın.

Maşa salıf darışdırın,
 Küsgünneri barışdırın.
 Hüner senindi samavar
 Samavarın üsdü sarı,
 Sen al geyin ben de sarı,
 Bülütleri topla barı,
 Hüner senindi samavar.

14- Köroğlu Hikâyesi

Köroğlu Hikâyesi'nin sonunda Köroğlu arkadaşı Goca Bey ile Hüreyre Dilber'i evlendirir. Hikâye burada sona erer. Âşık Şevki Halıcı, yurdumuza bir zarar gelmemesini ve düşmanların yok olmasını dileyerek duasını bitirir:

“Köroğlu'nun bu arkadaşta da böylece muradına ermiş oldu. Bu hikâyemiz burda karar etdi artıh. Allah memleketimize yurdumuza bir zeval vermesin. Düşmanımız böyle gahr ismiyle gahrolsun.”

15- Köroğlu Silistreli Hasan Paşa Kolu

Âşık Şevki Halıcı, Tahir ile Mirza Hikâyesi'nde şair Nebi'nin söylediği semaver ile ilgili muhammese bu hikâyede de yer vermiştir. Bu muhammesler arasında âşığın farklı söylediği kelimeler dipnotta belirtilmiştir. Söylenen bu toydan sonra iki dörtlük daha söylemiştir.

Burda bir düğününü yapayım.
 Meclisi şad eyleyir;
 Gelende hain semavar;
 Düzülüftü^{viii} iskeçenner;
 Veriller payın semavar;
 Gaynara düşen vahdı;
 Çalınır toyun semavar;
 Sevge getirir aşığı,
 Evlerin yaraşığı;
 Aslı mis madenidi,
 Halisdi soyun semavar ;
 Yığıp bele mahlugatı;
 Bahın bunun divanına,
 Kimseden gorhusu yohdu;
 Eğer gitse han yanına;
 Yağuttan çoh renklidi;
 Benzir horoz ganına;
 Yaşasın gayıran usdalar;
 İy'olur için hasteler.
 Dertliye şifa^{ix} oluf;
 İlaçdı çayın semavar;
 Gel ey^x şair Nebi;
 Hele bahın hevesine^{xi}

Aferin diyelim sakiye;
 Gece benden tez galasa;
 Yumırtıynan inek südü;
 Onnar çoh dermandı sese.
 Günortanın bozartması,
 Guruyunan^{xii}düşdü beşe.
 Neçenin^{xiii} halı nicadı;
 Şanı şöhreti yücadı.
 Masiya hub yaraşır,
 Gısadı boyun semavar.

Orta ve yürük bir hızla seslendirilen Gülbeyi makamı, Kars, Erzurum, Ağrı ve Artvin yörelerinde âşıklar tarafından seslendirilmektedir. Bu makam koşma biçimindeki şiirlerle söylenmektedir. Kendisine özgü bir ayağı bulunan güle beyi makamı, altı zamanlı usulle sekizlik mertebede icra edilmektedir (Özbek, 2014: 83).

Gülbeyi ya da bayram makamında okunan toyun ilk dörtlüğünde Âşık, sevgilisinin güzelliğinden bahsetmektedir. Sevgilisi o kadar güzeldir ki dünyada onun emsali yoktur. Tanrının onu övüp yarattığını düşünmektedir. İkinci dörtlükte kendisinin vefalı olduğunu ve yâr ile birlikte olabilmek için çok cefa çektiğini ve sevgilisinin nazını semaverde yavaş yavaş kaynayan suya benzeterek sevgilisinin elinden bir çay içmek istediğini belirtmektedir.

Gadir mevlam seni övüf yaradıf
 Gelifsen cihana ay güle güle
 Güzellihde hem de yohdu emsalın
 Alıfsan Tanrı'dan pay güle güle

Âşık der ki inkâr olmaz vefalar
 Yar yoluna çoh çekifdi cefalar
 Bin nazınan gaynadıfsan semavar
 Sen doldur ben içim çay güle güle güle

Sonuç ve Tartışma

Halk hikâyesi anlatma geleneğinin günümüzde değişen sosyal yaşam şartları, köylerden kentlere göç, teknolojinin yayılması gibi nedenlerden dolayı eskisi kadar ilgi görmemekle birlikte bu geleneksel anlatma türünü icra edenlerin sayısı da çok azalmıştır. Bu yüzden korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması gereken Âşıklık Geleneği, 2009 yılında UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'ne kaydedilmiştir.

Âşık Şevki Halıcı'nın anlattığı hikâyeleri konuları bakımından ele alındığında on beş hikâyenin on üçü aşk konusunu işlemektedir. Kerem ile Aslı ve Sevdakâr (İki eşi ile mutludur. Ancak iki eşi de ölür.) hikâyeleri mutlu son ile bitmediği için bu hikâyelerin sonunda âşık sadece dua etmektedir. Öksüz Vezir ve Haydar Bey hikâyeleri mutlu son ile bitmesine karşın toy söylenmemiş, dua yapılmıştır. Âşık Nebi'nin söylediği Semaver şiirini toy olarak Halıcı, iki hikâyesinde söylemiştir. Şeyh Senan Hikâyesi'nde söylenen toyun ilk bendi Zulum Hüseyin Hikâyesi'nde söylenen toy ile aynıdır.

Konusu kahramanlık olan iki hikâye anlatılmıştır. Köroğlu'na ait olan bu hikâyelerin sonunda Köroğlu, arkadaşlarını evlendirilip mutlu olur. Bu hikâyelerden "Köroğlu hikâyesinde" toy söylenmiş, Köroğlu Hikâyesi'nin Oltu Kolu'nda ise hikâye dua ile bitirilmiştir. Hikâyelerde toydan sonra yapılan dualarda vatana ve millete duyulan sevgi belirtilirken, düşmanlara da beddua etmektedir.

Âşık Şevki Halıcı'nın anlattığı hikâyelerde destan, sicilleme ve muhammes nazım şekillerini kullanmış muhammes ve gülbeyi makamında da toylar söylenilmiştir.

Kaynakça

- Ahundov, E, Ferzeliyev, T, Abbasov, İ. (1985). Azerbaycan Âşıkları ve El Şairleri I, Haz. Sakaoğlu, S., Alptekin, A.B., Şimşek, E. İstanbul: Halk Kültürü Yayınları.
- Ahundov, E, Ferzeliyev, T, Abbasov, İ. (1986). Azerbaycan Âşıkları ve El Şairleri II, Haz. Sakaoğlu, S., Alptekin, A.B., Şimşek, E. İstanbul: Halk Kültürü Yayınları.
- Aliyeva Çınar, M. (2000). *Âşık Şevki Halıcı'dan Derlenen Halk Hikâyelerinin Dil Özellikleri*, Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Şeref kara Özel Sayısı, 4(3): 84-93.
- Alptekin, A. B. (1996). Halk Hikâyeleri'nin Motif Yapısı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aslan, E. (1975). *Çıldırli Âşık Şenlik*, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Aslan, E. (2001). *Doğu Anadolu ve Azeri Sahasında Halk Hikâyesi Anlatma Geleneği*. Erdem Dergisi, C.13, S.37: 53-71.
- Aslan, E.(1980). Doğu Anadolu'da Söylenen Âşık Makamları Üzerinde Bir Araştırma, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Boratav, P. N. (1988). Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, İstanbul: Adam Yayınları.
- Cemiloğlu, M. (1999). *Çıldırli Âşık Şevki Halıcı*. Millî Folklor, 44: 35-45.
- Cemiloğlu, M. (2000). *Âşık Şevki Halıcı (Hayatı, Sanatı, Şiirleri)*, Bursa: VİPAŞ Yayınları.
- Cemiloğlu, M., Atalay A. (2001). *Âşık Şevki Halıcı'da Âşık Makamları*, Erdem, C.3, S. 37: 73-116.
- Günay, U. (1993). *Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karadağ, M. (1999). Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri, Ankara: Ürün Yayınları.
- Kaya, D. (2010). Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü, 2. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. (2001). Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özbek, M. A. (2014). Türk Halk Müziği Terim Kitabı I Terim Sözlüğü, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Türkmen, F., Cemiloğlu, M. (2009). *Âşık Şevki Halıcı'dan Derlenen Halk Hikâyeleri*, Ankara: TDK. Yayınları.

Extended Abstract

Turkish folk tales have appeared after sagas, carried from generation to generation, told by traditional Turkish poets (âşiks) and consist of prose and verse. This tradition was strong until the twentieth century and still alive adapting to the current society.

In this tradition, Eastern Anatolia, Azerbaijan and Iran has an important place. Most known stories of today is originated from these areas.. In this work, "toy" (wedding) in the folk stories collected from Âşık Şevki Halıcı by Fikret Türkmen is to be studied.

Âşık Şevki Halıcı was born in Akçakale, Çıldır, Kars in 1930. His family is Caucasian immigrants. His real name is Feyzullah. He attended to the elementary school until the third grade, then educated himself by learning Caucasian folk tales from Feyzullah Saraç, Cemal Hoca and how to play saz from Mansur.

Âşık Şevki Halıcı is a fine story-teller, master of âşık makams and a poet. He was influenced by Âşık Şenlik. He can play saz and sing in seventy-two makams. He met with Âşık Musa, Âşık Lütfi, Âşık İslam Erdener and Alaaddin Zamanoğlu. After his pilgrimage in 1989, he stopped telling stories and died in 2019.

The Story Collection of Âşık Şevki Halıcı

These are the stories in the Folk Stories Collected from Âşık Şevki Halıcı: 1. Cihan Abdullah Hikâyesi, 2. Tufarganlı Abbas Hikâyesi, 3. Diligam Yahya Bey Hikâyesi, 4. Tahir Mirza Hikâyesi, 5. Emrah ile Selvi Hikâyesi, 6. Sevdakar Hikâyesi, 7. Haydar Bey Hikâyesi, 8. Kerem ile Aslı Hikâyesi, 9. Latif Şah Hikâyesi, 10. Öksüz Vezir Hikâyesi, 11. Salman Bey Hikâyesi, 12. Şeyh Senan Hikâyesi, 13. Zulum Hüseyin Hikâyesi, 14. Koroğlu (Oltu Kolu), 15. Koroğlu (Silistrelili Hasan Paşa kolu).

Among these fifteen stories, in seven stories Âşık Şevki Halıcı mentions the masters who taught him the tale. These are: Tufarganlı Abbas, Haydar Bey and Latif Şah from Feyzullah Saraçlar; Sevdakâr from Âşık Kasım Diligam; Yahya Bey Hikâyesi from Fahrâli Ahmet Hoca, Tahir Mirza Hikâyesi from Âşık Müdâmi.

The story telling tradition in Eastern Anatolia is different from the classical one. The structure consists of three part: Döşeme, fasıl and dua.

Döşeme: This part is the beginning of the story. It could be satirical or didactic.

Fasıl: This is the main part of the story. In this part, story telling continues in prose and verse. Some story-tellers tells independent stories by pausing the main story, this is called "karavelli". There are breaks in fasıls since long stories cannot be told in a single season. These breaks are called "yatılacak yer". After the break, story-teller continues by singing a folk song. He asks the listeners for a repeat of the story previously told, asks donation from those who try to remind him.

Dua: After the struggle, the hero and heroin unite. The story-teller tells their wedding. He says "Thus our story ends, let's make their wedding" and sing a muhannes, a song consists of five line-long verses. If the story has a bad ending, the sory teller prays for the well-being of the nation.

These are the sentences that story-teller says while beginning the toy:

"En sonunda iki sevda biraraya gelip gerdeğe girdiğinde âşıkların diliyle şöyle derler ki:

"Böylece Tebriz'de falanda çektiler geldiler. Toyunu şöyle söylediler"

"Böylece iki hanımın düğünneri yapıldı. Bizde düğünneri yapah."

"İşte bu hikâyemiz böyle sona erdi Biz de toyunu tutah."

"Bey bu düğüne herkesi bir töhve hedayesi oldu. Mal verdi, goyun verdi. Aşığın da bir destanı olsun. Bana müsaade et bu düğüne desdan diyim. Bahalım burda muhammes havasında bu desdanı nası der."

"Bu hikâye burda bitti. Orda tamamlandı. Fakat bir muhammes geldi ahlıma. Bu da düğünneri ossun."

Toys that are sung in Âşık Şevki's tales are mostly in type of muhammes. Muhammes consists of fifteen or sixteen syllable long lines and five line long verses. The number of verses is three to five. The folk songs that are sung in toys are made up by dividing the lines of muhammes to eight syllable long lines and ten lines.

In the stories of Cihan Bey and Tufarganlı Abbas, toys are sung but their makam is not mentioned. Sevdakâr, Kerem ile Aslı, Haydar Bey, Salman Bey, Koroğlu (Oltu Kolu) ends only with a dua.

Thirteen of the Âşık Şevki Halıcı's stories deal with the theme of love. Kerem ile Aslı and Sevdakâr does not conclude with a happy ending, thus they have only a dua. In the story of Öksüz Vezir ve Haydar there is only dua even though the story has a happy ending. Semaver

poem by Âşık Nebi is sung by Halıcı as toy in two stories. The toy sung in Şeyh Senan Hikâyesi has seven – eight identical lines with the toy sung in Zulum Hüseyin Hikâyesi.

In epic tale of Koroğlu, Koroğlu marries his friends off, thus the story ends with a happy ending. Koroğlu ends with a toy but Koroğlu (Oltu Kolu) ends with a dua. In these duas, the love for the country and nation is emphasized also the enemies are cursed

Âşık Şevki Halıcı uses muhannes tunes masterfully in his toys and sicillemes. These are written by himself or his previos masters Çıldırılı Âşık Şenlik, Âşık Eleşger, Şair Nebi and Göyçeli Âşık Musa. In his stories, the influence of Terekeme and Karapapak dialects is apparent.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmış veya sağlanmamış ise belirtilmelidir.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

ⁱ Bk. Doğan Kaya, “Toy Döşemesi”, Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü, 2. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2010, s. 723.

ⁱⁱ Bk. M. Öcal Oğuz, “Azerbaycan Sahası Halk Şiirinde Tür ve Şekil”, Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam, Ankara: Akçağ Yayınları, 2001, s.75-86.

ⁱⁱⁱ Çıldırılı Âşık Şenlik’in Kimidir sicillemesi: Bir güzele müptelayım hıfzı pünhan sır kimidir; Döşü enli beden nazih ağ sinesi gar kimidir; Memeler felfili fincan lebler büste nar kimidir; Dudahlar nergis yaprağı dişler inci dür kimidir; Ağ yüzünde dane ballar yağutu ahmer kimidir; Gaşları galem nakışı ay kabağı nur kimidir; Siyah perçem ser çığa tel zülüfler şahmar kimidir; Süsen sümbül mor menevşe aynı bezaslan kimidir; Açılıf gonca gülleri faslı nevbahar kimidir (Aslan, 1975: 224).

^{iv} Diligam Yahya Bey, 18. yüzyılın ikinci yarısı ile 19. yüzyılın birinci yarısında Şamhor vilayetinin Deller- Cirdahan köyünde yaşamıştır. Rivayete göre 1838 veya 1840 yıllarında vefat etmiştir. 15 yaşında şiir yazmaya başlamıştır. Sevgilinin vefasızlığı, zamanın bozukluğu gibi konular onun şiirinin ana temasını teşkil eder. Bütün âşıklarda olduğu gibi sevgilisinin vefasızlığını onun arkasından nasıl koştuğunu “geraylı” ve koşmalarda akıcı ve tatlı bir üslupla anlatmıştır. Sevgiliden bahsederken edebi sanatları ustalıkla kullanmıştır. Kendi adıyla söylenen hikâyesi vardır (Sakaoğlu, Alptekin, Şimşek, 1986, C I: 97).

^v Şair Nebi 20. yüzyıl şairlerindedir. 1885 yılında Borça’da doğmuştur. 1933 yılında vefat etmiştir. Koşmaları ile tanınmaktadır. Şiirlerinde tabiat, aşk ve içtimai konular işlenir (Sakaoğlu, Alptekin, Şimşek, 1986, C II: 177).

^{vi} Âşık Musa, 19. yüzyıl âşıklarındandır. Göyçe’ye bağlı Ağkilise köyündendir. Sözlü rivayete göre 20. yüzyıl başlarında vefat etmiştir. Ancak şiirlerinin büyük çoğunluğu kaybolmuştur. Bir kısım şiirleri aynı mahlaslı başka bir âşığın şiirleriyle karışmıştır. Tecnis ve koşma türünde şiirler söylemiştir (Sakaoğlu, Alptekin, Şimşek, 1985, C I: 172).

^{vii} Âşık Elesker, 1821 yılında Ağkilise köyünde dünyaya gelmiştir. 15- 16 yaşında sevdiği kızı alamayınca şiir söylemeye başlamıştır. Değişik makamları sazıyla icra edebilmektedir. Halk şiiri ve divan şiiri nazım şekillerinde söylemiş olduğu şiirlerinde başarılıdır. Elesker’in ölümünden sonra birçok Azeri âşığın hayatı hakkında halk hikâyeleri tasnif etmiştir (Sakaoğlu, Alptekin, Şimşek, 1986, C II: 41).

^{viii} Yiğilıfıdı.

^{ix} Derman.

^x Gel ey biçare şair Nebi.

^{xi} Seni gördü nice geldi hevese.

^{xii} Pilovunan.

^{xiii} Beçenin.